

bet, ut tabulæ, quæ passim circumferuntur de definitionibus, divisionibus &c. Finis harum tabularum jam ex ipsa definitione patefcit: & modus conficiendarum regulis sequentibus absolvitur: a) in tabulis ejusmodi non ponantur, nisi Definitiones, divisiones, & propositiones nudæ sine demonstrationibus. b) Classes quædam constituendæ sunt generaliores, si fieri possit, & ad quamlibet classem referenda sunt, quæ sub ea continentur, aut ad finitatem quamdam habent, c) studendum quam maxime est, ut semper ea priori ponantur loco, ex quibus, tanquam fundamentis suis, aut rationibus posteriora consequuntur. Celebre hæctenus exemplum præbuere Bruchsalienfes in thesibus suis cum publico communitatis. Num vero tabulas ejusmodi etiam in ipso doctõnis, aut scriptionis decursu nimis anxie corrasas, aut observatas ad minutiora usque, æqui benique consulam; alia forsan occasione dicendi locus erit.

CAPUT VII.

De Judiciis ac Propositionibus.

§. 43.

Mens nostra quandoque duas ideas habet, vel ultra in organa nostra sensoria, actione quadam objectorum externorum incurrentes, aut ope phantasiæ recurrentes, aut ex sensibilibus rebus per abstractionem aut compositionem efformatas. 2. Ictas ideas earum examinando notas, contemplatur, numque vel dis-vel convenient, inter se comparat. 3. Facta hac comparatione, earum vel identitatem, vel distinctionem intuetur. 4. Observatæ huic identitati aut distinctioni annuit, & tacite pronuntiat vel dari istam identitatem aut distinctionem.

tionem. De hisce ex sensu intimo certi reddimur. Actum hanc ultimum mentis simplicem annutus Philosophi *judicium* (ein Urtheil) vocant. Bene igitur (§. 8.) definitum fuit *judicium esse: annutum mentis nostræ convenientiæ aut diconvenientiæ duarum idearum inter se immediate cognitæ præstitum*: Aut si brevius malueris: est *Sententia mentis nostræ de habitu dine duarum idearum inter se immediate cognita*. Si annutus iste convenientiæ duarum idearum fiat; *Judicium adfirmativum* (ein bejahendes Urtheil) si vero disconvenientiæ præstetur; *negativum* (ein verneinendes Urtheil) adpellatur. *Judicium* ejusmodi verbis expressum, *propositionem* (ein Satz) vocant; quæ propterea in adfirmativam & negativam pariter dividenda est. Et hanc qualitatem propositionis cujusvis primariam (die Haupteigenschaft) dicunt.

Corollarium. Ex hisce patet, ad omnem propositionem requiri duas ideas, unam quæ contineat alteram, seu de qua aliquid vel adfirmetur, vel negetur, & hanc vocant *Subjectum* (Worbeariff) & alteram, quæ contineatur in priore, seu quæ dis- vel convenire subjecto dicitur, quam *Predicatum* (Nachbeariff) adpellant: ac denique aliquid, quod ipsam convenientiam vel disconvenientiam, seu nexum inter duas istas ideas ostendat, quæ copula (das Verbindungs wort) dicitur: & in hac forma totius propositionis consistit; quia per illam a qualibet alia mentis operatione *judicium* & *propositio* differt.

Scholion. I. Qui *judicium* merum intuitum convenientiæ aut disconvenientiæ esse volunt, rem minus tangere

videntur; quia sic motivum iudicii pro ipso iudicio substituunt, ipse sensus intimus, & communis loquendi modus refragatur. *Vid. Anton Seguy Logic. edit. Paris. p. 51. & seq.*

Scholion 2. Discrimen statui debet inter propositionem negativam & infinitantem (*verstehter bejahender Satz*) Prior ille dicitur, quando negatur nexus prædicatum inter & subjectum, e. g. Petrus non studet, Posterior vero, quando negatio ad ideam subjecti & prædicati integram solum pertinet, e. g. Petrus est non lapis. Non deesse utilitatem huic divisioni ex sequenti & similibus syllogismis patet: *Omnis, qui non pie vivit, non meretur laudem, Petrus non pie vivit, non igitur laudem meretur;* ast operosi minutiarum dialecticarum captatores amplius subinde justis iis immorantur.

§. 44. *Quantitas propositionum vel definita (bezeichnete) vel indefinita (unbezeichnete Weite) est. Definitam dicunt, cujus subjecto communi præfixum est signum aliquod universale, aut particulare; indefinitam, cujus subjecto nullum præfixum est signum. Ast ex signis ejusmodi quantitatem non esse metiendam, ostendunt propositiones sequentes: omnis homo gaudet capacitate discendi artes liberales, omnis miles est exercitus, aliquis Philosophus est peritus musices, aliquis oculus est necessarius ad videndum, quarum ultima, licet signo particulari notata, tamen æquivalenter, sicut & secunda, quamvis signum universalitatis formalis præfixum sit, pariter tantum æquivalenter universalis est. Omni etiam argumento*

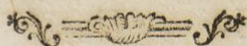
for-

fortius evincunt veritatem hanc *suppositiones* veterum, ita dictæ, *distributivæ, collectivæ, disjunctivæ, & confusæ*. Canones igitur adcuratioribus & magis philosophici sup-
peditandi sunt tyronibus, quibus tuto de universalitate
aut particularitate propositionis cujusdam dijudicare va-
leant, idque sequentibus præstetur.

§. 45. Quum nihil sit sine ratione sufficiente; etiam ratio esse debet, cur prædicatum subiecto cuidam conveniat. Si ratio ita convenientiæ contineatur in ipso subiecto, *propositio determinata* (ein bestimmter Satz) *indeterminata vero* (ein unbestimmter Satz) dicitur; si ratio ista non in ipso subiecto, sed in conditione aliqua subiecto extrinseca fuerit. Res quælibet continet in se rationem notarum suarum essentialium & adtributorum; quæ ergo prædicatum fuerit nota essentialis aut adtributum subiecti; propositio semper determinata erit. Modi omnes & relationes rationem suæ existentiae semper habent in aliqua conditione ipsi essentiali rei extrinsece; igitur & omnis propositio erit indeterminata, cujus prædicatum modus, aut ratio fuerit.

Coroll. Hic præsuppositis ex ipso harum propositionum conceptu acie consequitur I. omnem propositionem determinatam a subiecto communi esse universalem universalitate formæ. II. Omnem propositionem determinatam de subiecto singulari esse universalem universalitate æqui-

valente. III. Omnem propositionem indeterminatam esse particularem: atque hi canones sunt ad dignoscendam propositionum tum definitarum tum indefinitarum quantitatem adaccommodatiores signis istis universalibus & particularibus. Rationes pro hisce Canonibus apertæ militant: essentialia enim & adtributa omnibus sub genere aut specie contentis inferioribus communia; modi verò & relationes tantum uni vel alteri illi, cui in- vel adest illa conditio, conveniunt. Si insuper ex auctoritatibus pugnandum foret, series longissima paginam utramque, implere posset ex V. V. & R. R. Logices compendiis & operibus amplioribus. Mirum igitur, quod hæc sententia quibusdam adeo nova, aut forte ex eo tantum capite odiosa videatur, quod a Celebrerrimo Stattleri proferatur. Ac mitigandum horum saltem animum sufficerent Cl. Cl. *Steinmeieri Log.* anno 1779. *Friburgi Brisgojæ* §. 68. & *Meisleri Log. summa autoritate* 1781. *Viennæ edita* §. 236. & sequentibus, in quibus sententias profus easdem reperient.

Scholion. 1. Quando prædicatum tale est, ut non, nisi de tota collectione inferiorum subjecti adfirmari possit, eaque collectio fuerit determinata; propositio est singularis. Sic hæc propositio: *omnia elementa sunt quatuor* profus singularis est; quia habet hunc sensum: *Collectio, in elementis determinata, est quaternaria.* Adparticulares autem refertur, si collectio ista determinata non fuerit, e. g. hæc propositio: *aliqui homines sunt flagitiosi*, particularibus ad censenda est, quia sic intelligenda est: *liqua collectio hominum (scilicet indeterminata) est collecta quædam flagitiosorum.*

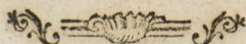
Scholion. 2 Ad classem propositionum singularium etiam pertinent propositiones illæ, in quibus terminus communis speciem, vel genus significans pro nullo individuo determinato sumitur, uti fit, quando de ejusmodi termino communi prædicatur necessitas, debitum, aut pmissum, velut in sequentibus propositionibus: *aliquis florus debetur Titio,*

signo, aliquis aureus promissus est Cajo, aliquis calamus est necessarius ad scribendum sensus enim harum est: hæc species entium, quæ calami nomine venit, sive species in calamo determinata, sive calamus secundum speciem suam singularem sumptus, est quid necessarium ad scribendum &c. Veteres ejusmodi propositiones disjunctæ aut confusæ suppositionis esse dicebant. Ex hisce etiam patet, propositiones, quas olim simpliciter supponere minus latine dixerant, & in quibus de idea quæpiam subjecti determinata affirmatur, aut negatur terminus aliquis artis; uti si aliquid de ipso subjecti vocabulo prædicatur, seu ut V. V. dicebant, si subjectum materialiter sumatur, patet, inquam, has propositiones omnes singularibus esse adnumerandas. Exempli loco sint sequentes propositiones: *homo est species, mus est monosyllabon.*

Scholion. 3. Difficultatem forte obstare insuperabilem doctrinæ hactenus traditæ, putabit aliquis in propositionibus hisce & similibus: *Omnis homo est doctus, omnis Philosophus disputat.* Has enim propositiones ideo falsas esse constat; quia universaliter adferitur prædicatum de subjecto; & nihilominus propositiones ejusmodi determinatæ non sunt: fallit ergo Canon tertius *coroll. sup.* affirmans, omnem propositionem indeterminatam esse particularem. Verum 3. Propositionum omnium aut proferendarum, aut prolatarum ideæ subjecti & prædicati signo omni nudæ examinandæ inprimis sunt, numque idea subjecti rationem prædicati in se contineat, nec ne, dispiciendum est. Si continet; tuto adponere signum universale possum: si non continet; propositio illa cum veritate universalis esse nequit: Ideoque falsæ sunt propositiones supra datæ, & similes; quia adparenter tantum, non re ipsa sunt universales.

Scholion. 4. Propositionis determinatæ extensio restringi potest signo quæpiam particulari, aut singulari adposito: Sic hæc propositiones de se universales forent universalitate vera: *homo est vita, sensu & ratione præditus, homo gaudet facult-*

facultate modas acquirendi : est si prima adponis signum ; aliquis , alteri signum : hic ; utriusque universalitas restricta est.

Scholion. 5. Ex propositione indeterminata fieri semper determinata adeoque & universalis ex particulari potest ; si idæ subjecti ipsa illa conditio adponitur , sub qua illi prædicatum aut tribui , aut negari potest. Sit e. g. hæc propositio : *Corpus movetur* : conditio , sub qua prædicatum huius subjecto convenire potest , est , *si ad motum determinatum fuerit corpus* : adde hanc conditionem ipsi subjecto , & habes ex propositione indeterminata prius , hanc determinatam : *corpus , ad motum determinatum , movetur.*

Scholion. 6. Tripliciter potissimum universalitatem formalem distingue. *Absolute , complete , perfecte , metaphysice universalis* est ea propositio , cuius prædicatum convenit singulis sub termino subjecti contentis inferioribus , nullo excepto. *Incomplete , imperfecte , adcommode universalis* ea dicitur , cuius prædicatum convenit singulis inferioribus subjecti , uno alterove excepto. *Moraliter* universalem vocant , quando prædicatum aliquod mores populi , civitatis &c. cujusdam significans , potissimæ illius parti tribui cum veritate potest.

Scholion. 7. Propositiones sequentes : *omnes arbores plantatæ sunt in hoc horto : omnia animalia fuerunt in arca Noemi , & similes ad particulares omnino referendæ sunt , sensus enim earum est : ex omni specie arborum una vel altera in hoc horto plantata est &c.* Ceterum ejusmodi loquendi formulas non promiscue adhibendas esse , patet ex hac & similibus propositionibus : *Omnes Franciscani erant in capitulo* ; si , ut moris est , ex quolibet monasterio unus vel alter tantum interfuerit.

§. 46. Regulæ §. præced. traditæ subjecti tantum quantitati dignoscendæ inserviunt : de quantitate prædicati ,

dicati speciatim igitur hoc paragrapho agendum est. Canones huic fini obtinendo inserviunt sequentes. I. Prædicatum propositionis *adfirmativæ ordinatæ* (a) sumitur secundum *totam suam comprehensionem*, & *tantum secundum partem extensionis*, adeoque particulariter. (b) II. Prædicatum propositionis *negativæ* sumitur secundum *totam suam extensionem* & *tantum secundum partem comprehensionis*, adeoque universaliter. (c)

a) *Propositio ordinata* (eint ordentlich vorgetragen) ea est, in qua idea latius patens est prædicatam; sic enim omnes notæ prædicati, utpote pauciores, certo in notis subjecti pluribus contineri possunt. Huc non referri propositiones identicas, uti & eas, quarum prædicatum est idea singularis, per se patet.

b) *Comprehensio* (der Umfang) cujusdam ideæ, est numerus totus notarum, quibus constituitur. Secundum hanc comprehensionem adfirmari prædicatum de subjecto, inde constat; quia vi definitionis in judicio adfirmativo adfirmatur identitas prædicatum inter & subjectum, seu convenientia omnium notarum prædicati cum notis subjecti. Istud ipsum prædicatum non vero adfirmari secundum totam suam extensionem ideo liquet; quia tantum adfirmantur notæ prædicati communis, non vero individuorum omnium, quibus competit extensio prædicati; alias in hac propositione: *Petrus est animal de Petro* adfirmaretur, quod sit *omne animal rationale*, & *irrationale* (hæc est enim tota hujus prædicati extensio) quod tamen oppido falsum est.

c) Negativam propositionem negare prædicatum secundum totam suam extensionem, inde conficitur; quia negantur omnes notæ, quibus prædicatum a subjecto distinguitur: sed omnes istæ notæ etiam insunt omnibus individuis, sub prædicato contentis, igitur & illæ, & consequen-

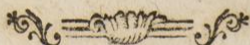

quenter omnia individua, seu tota extensio negatur, Adde, si vel unicum individuum non negaretur, dari identitatem inter notas prædicati & subjecti, adeoque illud adfirmandum non negandum fore. Et quum prædicatum eatenus tantum negetur de subjecto, quatenus a subjecto distinguitur, & non distinguitur quoad omnes notas; patet, illud etiam non quoad omnes notas, seu quoad totam comprehensionem negari. Certe, si quoad omnes notas negaretur, nulla propositio negativa vera foret. E. g. quum negas *hominem esse bestiam*; non negas illum habere *vitam & sensum*, quæ tamen notæ etiam ad comprehensionem bestix pertinent.

§. 47. Alia divisione propositio in simplicem & compositam distinguitur. *Simplex* (ein einfacher Satz) est ea, quæ unico subjecto & prædicato constat: *Composita* (ein zusammengesetzter Satz) quæ vel pluribus subjectis, vel prædicatis, vel utroque constat. Propositionum compositarum aliæ sunt *adperts* (offenbar zusammengesetzte Sätze) quarum scilicet compositio manifesta est, e. g. *virtus & scientia sunt amabiles*: aliæ sunt *exponibiles* (zu entwickelnde Sätze) quarum compositio latet, seu occulta est: Propositionum adperts compositarum classes sunt sequentes.

a) *Copulativa* (ein Bindesatz) quæ vel de pluribus subjectis idem prædicatum, vel de eodem subjecto plura prædicata, vel de pluribus subjectis plura prædicata, aut per particulas connectentes, aut pronomina relativa, aut particulas causales, adfirmat, vel negat. Triplex

plex igitur propositionum copulatarum classis est, alia
scilicet sunt copulativæ simpliciter, e. g. *Liberalitas &*
temperantia sunt virtutes: alia propositiones principales cum
incidente (Sätze, in welchen andere eingeschaltet sind)
e. g. *Pythagoras, qui fuit primus Philosophiae inventor,*
docuit metempsychosin: alia denique causales (ein Satz
mit seiner Ursache) e. g. *Homo gaudet capacitate varias*
artes discendi; quia est ratione præditus.

* Propositiones sequentes copulativis adnumerari ne-
queunt: *Petrus & Andreas erant duo fratres*; quia hæc duo
subjecta per modum collectionis sumuntur. *Joannes, Apo-*
stolus & Evangelista erat discipulus, quem diligebat Jesus;
quia per hæc plura verba tantum indicatur unum indivi-
duum. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit; salvabitur*:
orans & laborans habet vite alimenta; quia prædicatum non
de quolibet subjecti membro affirmari potest. Hæc duæ
ultima vocantur Dialecticis propositiones de extremo copu-
lato. Vid. Burckhæuser. *Log.* §. 140. *Corpor. Gnôm. in*
scient. §. 190.

** Propositio incidens est vel determinans, vel expli-
cativa tantum (ein bloß erklärender Satz, oder ein Beheufatz)
si fuerit ratio, cur prædicatum subjecto tribui, vel negari
queat, determinans est; secus; explicativa audit. *Conf.*
Gravesande introduct. ad Phil. §. 437. *Anton. Genuens. Art.*
Log. Crit. L. 2. c. 14. §. 4. p. 203. & 206. §. 7. N. 7. Anton.
Vogt. olim in hac cathedra. Prof. Phil. rat. §. 72.

b) *Disjunctiva* (ein Trennsatz) in qua unum ex plu-
ribus membris divisionis tanquam prædicatum de sub-
jecto affirmatur, vel negatur; quin tamen determine-
tur, quodnam præcisè illud sit.

* Regula generalis pro disjunctione hæc est: *Quando divisio est completa; etiam disjunctio est completa.* Et perfecta dicitur disjunctio; si ea est membrorum habitudo; ut alterum ab altero excludatur, nec plura in eodem habeant locum. E. g. *Corpus A vel est majus, vel minus, vel aequale corpori B.* Vid. Zallinger. Log. §. 54.

c) *Hypothetica seu conditionalis* (ein bedingter Satz) in qua prædicatum de subjecto non absolute, sed sub quadam conditione affirmatur, vel negatur.

* Quid sentiendum sit de propositione, cujus hypothesis est impossibilis, vid. Log. Martin. Knutzen. §. 158. 159. p. 108.

** Nihil est sine ratione sufficiente; igitur etiam in qualibet propositione ratio adesse debet, cur subjecto prædicatum conveniat: concipi propterea in qualibet propositione ejusmodi ratio poterit tanquam hypothesis (die Bedingung) & thesin dein ipsa propositio constituit. E. g. sit hæc propositio: *Homo est capax doctrinae.* Hæc sic resolvi potest: *Si homo est ratione præditus; est capax doctrinae.* Ejusmodi resolutio servit admodum ad propositiones determinatas eo facilius dignoscendas. Vid. Carpov. l. c. §. 201. Dalham. l. c. §. 131.

§. 48. Propositionum implicite compositarum classes celebriores sunt sequentes:

a) *Omnis propositio formaliter universalis est implicite copulativa;* quia omnis propositio universalis prædicatum de singulis subjecti communis inferioribus affirmat, vel negat.

b) *Omnis propositio particularis est implicite disjunctiva,* & quidem disjunctione completa; quia omnis propositio

fio partic
inferi
ter. Log.
)
que mod
vanc. In
singula
aboluta p
prædic
* Ad
valeat co
diti adfir
Quod ip
modis ap
tio equiva
quibus sic
plichus,
est, Pre
modalib
positioni
suppositio
Petra r
adcenter
inter
unum co
hos sic r
sed falsum
quæ dicit
propositio
veritas non
dicitur: A
vel nullo m

fitio particularis de uno incerto, adeoque de omnibus inferioribus disjunctive affirmat, vel negat. Vide Statler. Log. §. 212.

c) *Propositio modalis* (ein beschränkter Satz) est, quæ modum exprimit, quo subjecto prædicatum conveniat. In ejusmodi propositione modali duo sunt distinguenda, *modus* videlicet, & *dictum*, hoc est ipsa absoluta propositio; illud est determinatio habitudinis prædicati ad subjectum in propositione expressa.

* Ad determinandum, quando propositio modalis æquivalet copulativa, attendatur tantum in propositione modali affirmativa, an affirmetur ipsum dictum, nec ne: Quodsi ipsum dictum affirmetur; tunc omnis propositio modalis æquivalet propositioni copulativa: secus propositio ejusmodi æquivalet propositionibus aut conditionatis, quando scilicet modus contingentia prædicatur; aut simplicibus, si modus possibilitatis prædicatur. E. g. *Possibile est, Petrum cras peccaturum*. In propositionibus autem modalibus negativis, si dictum affirmetur, æquivalent propositionibus restrictis, e. g. *Petrus non cito currit*; quæ ex supposito, quod Petrus currat, sic resolvitur: *Quomodo Petrus currat; tamen non cito currit*. Vel etiam poterunt adferri propositionibus, quas alii vocant *discretivas*, quæ inter duo prædicata alicujus subjecti ita distinguunt; ut unum convenire, alterum disconvenire ostendant: & juxta hos sic resolvenda venit: Verum est, Petrum currere; sed falsum, eum cito currere. Si vero in propositione negativa dictum non affirmetur, sed negetur; pertinet ad propositiones copulativas negativas, e. g. sit hæc: *Antichristus non exercebit sæpius opera misericordiae*, quæ sic resolvitur: *Nec antichristus exercebit opera misericordiae, nec, vel multo minus exercebit illa sæpius*.

D

d) Ex.

d) *Exclusiva propositio* (ein ausschließender Satz) est, quæ ita subjecto prædicatum tribuit, ut per particulas excludentes simul exprimat, vel hoc prædicatum nulli alteri subjecto, vel huic subjecto non aliud prædicatum competere: e. g. *Solus Deus est immensus, oculus percipit solos colores, prior exclusiva subjecti, directe, aut propria talis; altera exclusiva prædicati, seu oblique talis* a Dialecticis adpellatur: addunt hisce tertiam, quam *exclusivam signi* vocant, quando scilicet prædicatum ita subjecto tribuitur, ut simul exprimat, illud tantum tali inferiorum subjecti numero competere, e. g. *Tantum octo animæ sunt servatæ in arca Noemi.*

* Particulæ *solus* & *tantum* non semper significant exclusionem; sed prior quandoque significat idem, ac *solitarius* (einsam) uti in hac propositione: *Joannes Baptista solus vixit in deserto*: Immo quandoque ex contextu aut adjunctis aliis tantum innotescit ejusmodi propositionum sensus, exemplo fit hæc: *Cajus solus meditatatur*. Particula *tantum* non raro relative (Bezugsweise) accipitur, uti in hac: *Tantum obsequii Deo debemus, quantum præstare possumus.*

** Dantur etiam propositiones *exclusivæ crypticæ*, quæ particulas exclusivas non quidem expressas habent; ast ex ipso suo sensu indicant exclusionem, aut saltem illa ex contextu, aut aliis adjunctis manifestatur. Tales sunt sequentes: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur: Quæ seminaverit homo, metet: Deus vester est timendus, ei servientium, perque nomen ejus jurandum* &c.

*** Aliqui, sicut Stattlerus §. 214. *Log.* putant, omnem propositionem exclusivam constare duabus propositionibus

nibus *adfirmativa* una. altera *negativa*; sed male illos arguere patet ex resolutione *negativarum*. E. g. *Non solus homo est a Deo creatus*, cujus profecto sensus alius esse nequit, nisi: *Homo creatus est a Deo, & præter illum etiam res omnes aliæ ab ipso creatæ sunt.*

e) *Propositio exceptiva* (ein ausnehmender Satz) dicitur ea, in qua prædicatum ita de subjecto enuntiat, ut per particulam *præter*, vel aliam similem *exceptivam*, aut aliqua subjecti inferiora excipiantur a participatione prædicati; aut aliqua prædicati inferiora a subjecto removeantur, e. g. *Omnis angelus præter Diabolum est bonus, primi; Nullus hominum fuit omnibus imperfectionibus immunis, præter morales; secundi casus exemplum est. Ex utroque exemplo patet, quod detur propositio exceptiva subjecti & prædicati.*

* Inter *propositionem exclusivam & exceptivam* differentia nulla rei, sed tantum modi est; utraque enim *propositio* a nobis conficitur ob *impedimentum universalitatis*, hoc solo discrimine, quod in *exclusiva* *impedimentum universalitatis* fiat *subjectum principale*; in *exceptiva* vero *universalitas* *impedita* istud *constituit*, & *impedimentum* in *obliquo* efferatur. En *veritatem* in exemplo; *sola anguilla exanimis non fluitat: omnis piscis exanimis, præter anguillam, fluitat.*

f) *Propositio comparativa* (ein Vergleichungssatz) est ea, in qua *relatio* alicujus pluribus, sed *inæqualiter* tribuitur (*Anton. Corvin. §. 167. Philosoph. rar.*) *Tria* involvit ejusmodi *propositio*, scilicet: 1) *res comparatas*: 2) *aliquid*, in quo *comparantur*, quod *tertium comparationis*

rationis vocarunt V. V.: & 3) requiritur, ut hoc tertium comparationis uni rerum inter se comparatarum magis, seu in gradu majori, alteri in minore tribuatur, e. g. Socrates fuit peritior methodi, ac Aristoteles. Quando hæc omnia requisita in propositione comparativa concurrunt, vocatur *completa comparativa*. Si vero tertium comparationis uni tantum rerum comparatarum conveniat, non vero alteri, uti in hoc exemplo: *melior est sapientia, quam stultitia; comparativa incompleta* dicitur.

* Accidit etiam non raro, ut neutri absolute conveniat tertium comparationis, uti in hac propositione: *Melius est habitare cum Dracone devorante, quam cum muliere litigiosa*. Utrumque enim in se spectatum profecto bonum non est; in comparatione autem malum levius præ graviore bonum utique dicendum venit. *Vid. Fortunat. à Brixia P. 2. A. 6. §. 221.* sed compara etiam cum eo *Anton. Seguy p. 121. &c.*

** Exempla resolutionis incomplete comparatarum si petis; en superius data resoluta: *sapientia bonum est, stultitia malum est, & ideo sapientia stultitia melior est. Malum est habitare cum Dracone, gravius malum est habitare cum muliere litigiosa, & ideo melius est &c.*

g) Compositarum resolubilium in copulativas alii plures constituunt, sed minori forte utilitate; huc enim referunt: *relativas, restrictivas, reduplicativas, discretivas, societatis &c.*, Has, qui penitius nosse voluerit, legat *Daries. Via. ad verit. Crusii Weeg zur Gewissheit, & præ-*

præfertim Reuschii *systema logicum*, ac Hollmann. *uberior.*
introduc. in *unvers. Phil. T. I.*

ARTICULUS II

De veritate propositionum absoluta.

§. 49.

Ad doctrinam de veritate propositionum eo planius tradendam, pauca adhuc de *materia* (der *Stof*) illarum præmonendi sunt Candidati. *Materia* vero propositionis cujusdam sunt illæ ipsæ ideæ subjecti & prædicati, quarum inter se identitas aut distinctio adfirmatur. Quando prædicatum non potest non convenire, vel repugnare subjecto; propositio dicitur esse *in materia necessaria*: (a) Quando prædicatum successively potest inesse, vel abesse in eodem subjecto; propositio dicitur esse *in materia contingente*.

a) Alii materiam statuunt *impossibilem*, cui inesse dicunt propositiones eas, quarum prædicatum non potest non repugnare ipsi subjecto, quid hisce respondendum? *æ.* Et hoc bene; nihil enim interest, quomodo nodus solvatur. *Verbis, non re differimus.*

* Differunt hæc inter se: *Hæc propositio est necessario vera, & hæc propositio est in materia necessaria.* Omnes enim propositiones etsi eorum objecta vi suæ essentiae se aliter habere, absolute potuissent, absente videlicet decreto divino; necessario tamen sunt veræ, *necessitate*, ut inquirunt, *actus*, qua objecta illarum ita se habent, quia sic acta dicuntur ab ente perfectissimo. Talis est: *Verbum assumpsit naturam humanam.*

D 3

§. 50.

§. 50. Canon generalis pro veritate propositionum dignoscenda ex dictis C. III. de veritate idearum statui debet sequens: *Omnis propositio vera est, si, quod de re tanquam subjecto affirmatur, vel negatur, eidem re ipsa, & eodem modo conveniat, vel non conveniat, quomodo de subjecto affirmatur vel negatur.* Sic enim datur conformitas cogitationum nostrarum cum earundem objectis, adeoque veritas. Vid. C. III. Quodsi vero vel unicum horum desit; jam falsa est propositio: quia sic jam adest difformitas cogitationum nostrarum cum earundem objectis, & consequenter falsitas. Corollaria ex hoc canone sequentia fluunt.

1. Ad veritatem propositionis affirmativæ requiritur identitas idearum subjecti & prædicati; contra ad veritatem propositionis negativæ distinctio inter utramque; quia utraque propositio hoc enuntiat. (a)

2. Vera est propositio in materia necessaria (*si de subjecti essentia non fuerit, existere illud, aut nisi prædicetur ipsa existentia*) etiamsi neque subjectum, neque prædicatum existat. Propositio enim talis non enuntiat existentiam: & essentialia, ac adtributa (horum subjectorum prædicata) etiam rebus mere possibilibus conveniunt. Adde notas constantes aut constanter repugnantes nunquam non posse convenire aut disconvenire.

3. Vera non est propositio in materia contingente (*si prædicatum non fuerit intentionale, seu actum quemdam mentis nostræ enuntians, qualis est hæc propositio: Beatitudo æterna est a me cognita*) nisi & subjectum & prædicatum existat. Ratio est: Ejusmodi propositiones enuntiant actionem, vel
pas-

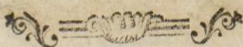
passionem physicam; & agere vel pati nulla res potest, quin existat eo, quo agat, patiaturve modo,

4. Vera est propositio copulativa, quando omnia illius membra simul sumpta vera sunt. Vera est propositio disjunctiva, quando vel unicum membrum verum est. (b) Vera est propositio conditionalis, quando nexus verus inter conditionem, seu antecedens, & inter conditionatum, seu consequens datur. (c) Omnes enim hæc propositiones præcise tantum enuntiant. (d)

a) *Identitas ista tantum inter rectos extremorum requiritur: si enim requireretur etiam quoad obliquum, pleræque propositiones affirmativæ veræ forent simul falsæ. Exemplo sit hæc propositio: Omnis homo est a Christo redemptus, hæc enim faceret hunc sensum: Omnis homo est redemptus & Christus, qui certe sensus est propositionis de se veræ absolute falsus. NB. Dixi plerasque propositiones affirmativas fore falsas, ad præcavendas tricas oggerentium fortasse hæc & similes propositiones: Petrus est a se ipso vulneratus. Hem argutias!*

b) *In disjunctiva perfecta unum duntaxat membrum verum esse posse, patet articulo sequenti: In disjunctiva vero imperfecta aut incompleta omnia membra simul vera esse possunt; id tamen non habetur vi propositionis disjunctivæ, sed vi materiæ sibi non oppositæ: e. g. Hic homo tam eleganter gallice loquens vel fuit in Gallia, vel instructorem habuit linguæ Gallicæ adprime gnarum. Vid. Burckhæuser. l. c. §. 176.*

c) *Propositiones hypotheticæ vè ipsa argumentationes sunt, & Enthymemata, unum ex alio inferentia: hinc tantum ad earum veritatem bonitas consecutionis, & non partium requiritur. Hinc vera potest esse talis hypothetica, etsi utraque pars componens fuerit falsu, e. g. Si homo habet alas, volare potest. Contra falsu esse potest, si utraque pars componens vera sit, e. g. Si sol fuerit corpus sphericum, terra circa illum movetur. Conf. Dalham. l. c. §. 131. p. 90.*

d) Propositionum exponibilium veritas optime detegitur; si prius in copulativas resolvantur.

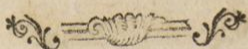
ARTICULUS III De veritate propositionum relativa.

§. 51.

Quando vera est propositio universalis; etiam particularis sub illa contenta vera est: quum membrum illius sit utpote copulativa. Ex eadem ratione, si falsa est propositio particularis (*nisi prædicatum fuerit tale, quod tantum toti collectioni convenit*) falsa multo magis universalis illam continens esse debet. Dialectici has propositiones vocant *subalternas* (untergeordnete Sätze) universalem *subalternantem* (ein Satz, dem ein anderer untergeordnet ist) particularem *subalternatam* (ein untergeordneter Satz) dicunt.

§. 52. *Oppositio* est duarum propositionum idem subjectum & prædicatum habentium discrimen quoad simultaneam veritatem & falsitatem. Discrimen hoc potest esse triplex. Duæ propositiones ejusdem prædicati & subjecti ita sibi oppositæ, ut nullo in casu simul veræ, nec simul falsæ esse possint, vocantur *contradictoriae* (widersprechende Sätze). Duæ propositiones ejusdem subjecti & prædicati ita sibi oppositæ, ut nullo in casu, simul veræ, in materia tamen contingenti simul falsæ esse possint, *contrariæ* (ganz widereinander laufende Sätze)

&

& duæ propositiones ejusdem prædicati & subjecti ita sibi oppositæ, ut nunquam simul falsæ, attamen in materia contingente simul veræ esse possint, *subcontrariæ* (etwas widereinander laufende Sätze) nominantur.

Scholion. 1. Ad indicandam cuilibet propositioni contradictoriam notanda sunt sequentia :

- a) Propositioni singulari affirmativæ contradicitur per negantem ejusdem quantitatis, & vice versa.
- b) Propositioni absolute universali affirmativæ contradicitur per particularem negativam, & vicissim.
- c) Copulativæ uti & exponibilibus per disjunctivam; disjunctivæ per copulativam,
- d) Causali & modali specialius negando duntaxat causam, aut modum.
- e) Conditionatæ negando nexum;

Sic enim nunquam simul veras, nunquam falsas simul futuras, ipsum contradictionis principium demonstrat.

Scholion. 2. *Contrariæ sunt omnes propositiones copulativæ differentes in sola qualitate.* Hæ enim nunquam simul veræ esse possunt. Si enim unquam simul veræ forent, ex earum veritate vi §. 51. sequeretur etiam veritas particularium sub iis contentarum, adeoque simultanea contradictoriarum veritas, quod tamen esse non potest. *Schol. præced.* Falsas simul esse in materia contingente ex eo liquet; quia quod contingenter omnibus non convenit, potest uni vel alteri contingenter convenire.

Scholion. 3. *Subcontrariæ sunt omnes propositiones disjunctivæ ejusdem subjecti & prædicati, ac differentes in qualitate.* Hæ enim falsæ nunquam simul esse possunt; quum alias ex §. 51. falsitas universalium continentium eas, adeoque simultanea contradictoriarum falsitas consequeretur. Veras tamen in materia contingenti ex eadem ratione *Schol. præced.* evincitur.

Tantillum de illustri contradictoriarum materia, de amplissimo alterationum a seculis ferventium campo? . . . . .

§. 53. *Conversio propositionum* (die Umkehrung der Sätze) est ea mutatio, qua subjectum fit prædicatum, & prædicatum subjectum, servata eadem propositionis qualitate. Converti autem possunt omnes propositiones identicæ, 2) omnes propositiones, in quibus de subjecto sub certa conditione affirmatur aliquid, quod non, nisi de illa specie vel genere affirmari potest, sub sola illa conditione. 3) Propositio negativa quæcunque.

§. 54. *Propositiones æquipollentes* (gleichbedeutende Sätze) sunt propositiones idem iudicium diversis terminis exprimentes. . . . *Verum hæc proprie Grammaticorum sunt: Nec ad plura movent, quæ Cl. Steinmeier in scholio ad §. 95. l. c. congerit.*

CAPUT VIII.

De ratiocinio.

ARTICULUS I

De syllogismo generatim & speciatim de simplice.

§. 55.

Quemadmodum Mathematici, si duarum quantitatum æqualitatem primo intuitu detegere nequeant, tertiam quamdam cognitam adsumunt, ex cujus comparatione cum prioribus, harum pariter æqualitatem aut inæqualitatem inveniunt: sic etiam agunt Philosophi, si duarum idearum convenientiam aut disconvenientiam
imme-